

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- CATEURA, Pau (1984). «Sociedad, jerarquía y poder en la Mallorca medieval». *Fontes Rerum Balearium*, vol. 7.
- (1985). «El bipartidismo en la Mallorca de comienzos del siglo XV». *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, vol 41, p. 157-170.
- (2000-2002). «Municipi i monarquia en la Mallorca del segle XIII-XIV». *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 13.
- CHALMETA, Pedro (2008). «El almotacén a través de los *Llibre del mustaçaf*». *Aragón en la Edad Media*, nº 20, p. 203-223.
- EPSTEIN, Stephen R. (2009). *Libertad y crecimiento: el desarrollo de los estados y los mercados en Europa (1300-1750)*. València: Publicacions de la Universitat de València.
- FURIÓ, Antoni (2010). «La crisis de la Baja Edad Media: una revisión». A: FURIÓ, Antoni (coord.). *Las crisis a lo largo de la historia*. Valladolid: Universidad de Valladolid, p. 13-46.
- IRADIEL, Paulino (2003). «La crisis bajomedieval, un tiempo de conflictos». A: DE LA IGLESIA, José Ignacio (coord.). *Conflictos sociales, políticos e intelectuales en la España de los siglos XIV y XV: XIV Semana de Estudios Medievales. Nájera, del 4 al 8 de agosto de 2003*. Logroño: Instituto de Estudios Riojanos, p. 13-48.
- JOVER, Gabriel; PONS, Jerònia (2012). *Possessions, renda de la terra i treball assalariat: l'illa de Mallorca, 1400-1660*. Girona: Documenta Universitària.
- MONTANER, Pedro (1989). «Las franquicias de una baronía mallorquina: Sant Martí d'Alanzell». *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, vol. 45, p. 299-315.
- MORRO, Guillem (2012). *Història de les dissensions civils a la Mallorca baixmedieval (1350-1550)*. Palma: Documenta Balear.
- PLANAS, Antoni (2014). «La provisión del 13 de diciembre de 1351 reguladora del Gran i General Consell de Mallorca». *Memòries de la Reial Acadèmia Mallorquina d'Estudis Genealògics, Heràldics i Històrics*, núm. 24, p. 7-19.
- RAMIS D'AYREFLOR, Josep (1935). *Estament Militar i prohoms amb honors de cavallers de Mallorca de mitjan segle XIV (1332-1362)*. Palma: Estampa d'Amengual i Muntaner.
- ROSSELLÓ, Ramon (1972). «Jurats i mostassafs de Manacor». *Perlas y Cuevas*, 273 (26 de febrer), p. 11-14.
- (1974). *Notícies històriques de Manacor (segles XIV-XV)*. Palma: Gràfiques Miramar.
- (1978a). *Història de Manacor. Segle XIV*. Palma: Gràfiques Miramar.
- (1978b). «Inquisició criminal contra Jaume Llull i el seu cunyat Arnau Gener de Manacor (1385)». *Fontes Rerum Balearium*, vol. 2, núm. 1, p. 161-180.
- QUADRADO, José M^a; URGELL, Ricard (ed.) (2002). *Privilegios y franquicias de Mallorca*. Palma: Conselleria d'Educació i Cultura de les Illes Balears.
- SABATÉ, Flocel (1995). «Les factions dans la vie urbaine de la Catalogne du XIVe siècle». A: SÉNAC, Philippe. *Histoire et archéologie des terres catalanes au Moyen Age*. Perpinyà: Presses Universitaires de Perpignan, p. 339-365.
- SANTAMARÍA, Álvaro (1975). «Mallorca en el siglo XIV». Dins: MASCARÓ, Josep (coord.). *Història de Mallorca, vol II*. Palma: Vicente Colom Rosselló, p. 136-183.
- SANSÓ, Joan Lluís; SANSÓ, Rafel (2008). «Els Ballester: nissaga manacorina». A: *V Jornades d'Estudis Locals de Manacor: el patrimoni cultural de Manacor*. Manacor: Ajuntament de Manacor, p. 155-162.
- SERRA, Jaume (2005). «Un procés per faltes de 1417 i el context de les banderies (Mallorca-Segle XV)». *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana: Revista d'estudis històrics*, vol. 61.

Les Germanies. Les faccions manacorines

Sebastià Sansó Barceló

Aquest moviment social de caire revolucionari —anomenat *germania* amb la voluntat de manifestar la germanor que havia d'imperar entre els seus seguidors amb la finalitat d'aconseguir els seus objectius— havia sorgit a diverses regions de la península el primer quart del segle XVI, durant el regnat de Carles V, i afectà seriosament Mallorca en general i la vida del nostre poble en particular.

Pel que fa a Mallorca, entre les reivindicacions esgrimides pels agermanats destacaven l'exigència d'una major presència en els òrgans de govern i una defensa davant els abusos nobiliaris. Tot això, fruit del profund malestar de les classes baixes i el creixent enfrontament amb els estaments privilegiats, degut a les crisis econòmiques suportades pel proletariat ja des de segles anteriors, manifestades en les revoltes de 1391 i 1450, tancades en fals.

Es tracta d'una revolta, bàsicament, de caràcter antifiscal i contra la corrupció dels ciutadans i membres dels estaments superiors, titulars de grans propietats a la part forana, els quals se mostraven tossuts a l'hora de contribuir a les talles de les viles que els pertocaven.

D'altra banda, hi havia l'excessiu deute públic que suportava la Universitat del Regne, sense cap possibilitat d'amortitzar-lo, en haver de destinar al pagament dels censals gairebé el 90% de la recaptació dels impostos ordinaris. L'any 1515 els interessos a satisfer als censalistes arribava a les 44.000 lliures (Rosselló & Vaquer 1991, 143-150).

En aquest estat de coses, al crit de «Visca el Rei i qui deu que pagui» els agermanats passaren a l'acció exigint la cancel·lació (Santa Quitació) total dels censals amb l'esperança de minorar les oneroses càrregues indirectes que suportaven.¹

Les dues faccions enfrontades eren:

¹ Segons Rosselló Vaquer (1991, 143), la intenció dels agermanats era amortitzar el capital als creditors però estalviant-se pagar les pensions pendents dels darrers vuit anys.

- Els agermanats (afiliats a la Germania), essencialment pagesos i menestrals, però també jornalers i petits propietaris, exigint un alleugeriment de les càrregues fiscals i, sobretot, la redempció dels censals en considerar els censalistes sobradament compensats.
- Els mascarats (nom despectiu donat als enemics de la Germania, acusant-los de traïdors), reclamaven exactament el contrari, el cessament de les amortitzacions del deute (pel que repercutia en el descens de les seves rendes) al temps que es negaven a contribuir per les seves possessions a la part forana.

El primer episodi de l'alçament es produí a Ciutat el 7 de febrer de 1521 quan els avalotats alliberaren sis menestrals que havien estat empresonats pel virrei Gurra el dia anterior. Joan Crespí fou elegit instador i capità dels agermanats.

El març els forans començaren a adherir-se al moviment i es va constituir la Tretzena o Consell dels Tretze amb l'objectiu d'engegar una política econòmica destinada a redimir els censals i implantar un nou model de contribució a les càrregues comunes del Regne, més equitatiu entre la ciutat i la part forana.

La tensió anava creixent i a l'estiu de 1521 els senyors i privilegiats comencen l'èxode, fugint de l'illa o anant a cercar refugi dins les murades de Ciutat, Alcúdia, alguns convents i monestirs com la Real o als castells de Bellver i Santuari.

Entre el juliol i l'agost els agermanats atacaren, amb escassa fortuna, Alcúdia i els castells de Bellver i Santuari. Aquesta desfeta agermanada minvà l'autoritat de Joan Crespí, qui fou substituït pel barreter Joanot Colom, el qual, entre altres mesures de caire econòmic i episodis de certa violència, ordenà l'alliberament dels esclaus per adherir-los a la causa.

El mes de març de 1522 a Manacor es produí un aixecament de mascarats, l'únic a Mallorca, sota el comandament del jurat Antoni Nadal *de sa Bassa*,² definit com a «bo i fidelíssim en tot y per tot», acompanyat de Gabriel Domenge,³ en contra dels agermanats, que aleshores retenien el poder a la vila. Tot i la seva curta durada, fou severament reprimit, ocasionant mitja dotzena de morts entre

2 La font afegeix que Antoni Nadal, també conegut com *del Lledoner*, fou batlle reial i s'hagué de refugiar dins les muralles d'Alcúdia amb els seus fills. Fou un dels testimonis a la causa instruída posteriorment.

3 A la font, Gabriel Domenge és qualificat de «bo y feel [...] y fonch ab los bons quant se levaren [...] y aprés fonch en lo camp den Colom diu se que per forsa».

les files dels mascarats.⁴ Foren:

- Pere Vallespir, «bo y feel, mataren lo quant se alsaren los de Manacor en favor del rey».
- Miquel Vaquer, «bo y feel, mataren lo dia de Nadal los desmandats».
- Antoni Badia fill de Bernat, «bo y feel, mataren lo los desmandats».
- Pere Binimelis Carritxer, major, «molt bo y feel y mort per la germania per esser servidor del rey».⁵
- Francesc Miquel Ballester *Garbeta*, mort per Guillem Vaquer, agermanat qui «ha's untadas las mans de la sanch de aquell».
- Antoni Steva i Jaume Mas, tot i que no consta el moment de la seva mort, sí que sabem que el primer era «molt feel y mort per mascarats» i el segon «bo y feel y han lo mort desmandats».

A més d'altres integrants de la facció contrària als agermanats, entre els quals destaquem:

- Antoni Cerdà *Paxuxa*, el qual, «tostemps bo y feel, prenint la querela del rey acoltelletjà [apunyalà] en Sarrià».
- Antoni Lobet, menor, «en Sarrià li pegà una bastonada al cap y tornà ovat y axí morí».
- Antoni Fullana fill de Bartomeu, «es stat á Alcúdia, ha hi portats cavalls en favor del rey [...] y digué an en Pere Parató que ho feya per enganar en Sarrià per levar los cavalls».

El cap dels revoltats manacorins fou Mateu Armengol Sarrià qui es convertí en «instador,⁶ capità contra lo rey i sindich fet per en Colom».

En dos centenars d'homes armats s'estimen els seguidors de Sarrià, entre els quals en destaquem vint:

- Jaume Gil, d'edat de 30 anys «lo primer cavaller den Sarrià, es stat en tots los camps».
- Joan Juan fill d'Antoni *Seyart*, de 25 anys, «home de cavall y guarda den Colom y den Sarrià ha robat molts bens y es anat a perseguir mascarats y contra lo rey quan la vila se alsà».

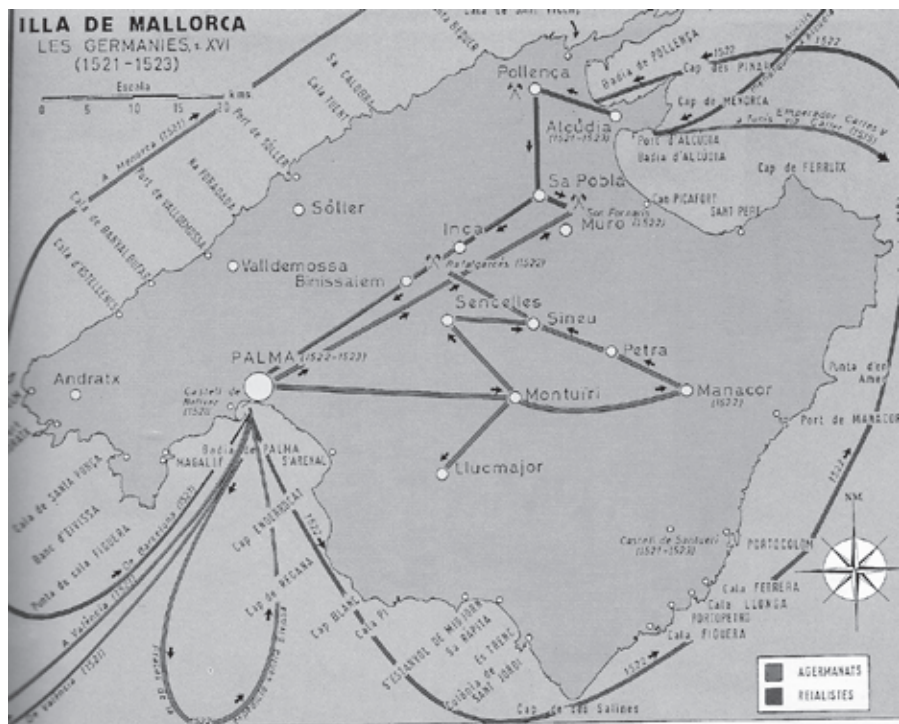
4 A l'argumentació de l'interrogatori es respecta la redacció original de la font.

5 Segons la font, Antoni Vidal, Miquel Gil, Bartomeu Vilar i altres estaven implicats en la mort de Pere Binimelis i en el robatori a la casa de Rafel Ballester.

6 *Instador*: es diu del que instava els que no pagaven les talles a pagar-les o s'exposaven que els expropiassin els seus béns.

- Antoni Juan *Seyart*, «conseller den Sarrià, afollat, y sa muller pijor que ell molt perversa y sermonadora y es stada al camp den Colom».
- Marc Armengol, germà d'en Sarrià, mort de pesta.
- Jordi Mas fill de Jordi, notari, tot i que es considera bo i fidel, s'assegurava que, forçat, redactava actes de segresta de béns (a deu sous cadascuna) a favor d'en Sarrià. Fou *levador* (recaptador).
- Bartomeu Truyol, «alabarder den Sarrià y ha seguit los camps den Colom».
- Miquel Sanceloni, menor, «molt mal, han ohit dir que essent guardia den Sarrià levava pa que portaven á mascarats».
- Gabriel Gelabert, «fonch dels primers qui portaren la bandera en Manacor, ha presa roba de mascarats [...], cavaller den Sarrià y dels mals». És mort.
- Martinet Frau, «molt obedient an en Sarrià».
- Bernat Febrer, «affectat y tacany, cavaller den Sarrià, es stat á matar en Ferrandell» (batlle reial de Felanitx).
- Antoni Roig, «desmandat y matador y scrivà den Sarrià».
- Jaume Belloch, «molt desmandat, dix que no conexia altre rey sino en Sarrià».
- Miquel Gacies, «gran desmandat y conseller den Sarrià y ha excitada la gent a matar, y un dia dix que si lo rey venia ell lo mataria».
- Pere Morey, «cavaller den Sarrià, y es stat als camps y parlava de matar y es stat molt mal».
- Pere Cifre *Diabla*, natural de Pollença, «mal, affectat y cavaller den Sarrià».
- Joan Cabrer Boguet, «dels secuassos den Sarrià [...] y anava a cavall en mostres [...], deu molt a Franchesch Ballester».
- Pere Sansó *Robí*, «de la guarda den Sarrià instador de Manacor».
- Bartomeu Mir *Moro*, «affectat ab Sarrià, ha presas vadellas y tosas ovellas per en Sarrià».
- Pere Ballester *Brau*, «fonch a las offertas y dix que no tenia altre rey sino en Sarrià [...] y anà contra los de Manacor com s'alsaven contra la germ^a».
- Sebastià Vidal, «dels qui feyan ronda per la vila en favor den Sarrià».

Davant els esdeveniments, Carles I envià una expedició armada, comandada per Juan de Velasco, que desembarcà a finals d'octubre de 1522 a Alcúdia i seguidament s'iniciaren les maniobres militars per sotmetre els revoltats forans, com es veu al mapa adjunt.

Mapa de Mallorca on es veuen els diversos moviments bèl·lics. Font: Gran Enciclopèdia de Mallorca.

La primera vila que sofrí la repressió fou Pollença, on es produí una matança de més de 200 persones, inclosos infants, dones i ancians, tots ells refugiats dins l'església a la qual calaren foc. Entre els que participaren en aquell episodi també hi havia manacorins d'ambdós bàndols. Vet ací alguns:

Agermanats

- Gabriel Cabrer *Monsoriu*, de 30 anys, pareire, «es stat al camp de Alcúdia y en guarnició de Pollensa contra lo rey».
- Macià Fullana, de 30 anys, «es stat al camp de Pollensa en favor den Colom».
- Joan Crespí, de 35 anys, «vengut a Alcúdia après de la destrossa de Pollensa».
- Bernat Barceló, bracer, de 30 anys, «fonch en lo camp contra Alcúdia i prest

allí après de la destrossa de Pollensa, altres diuen que a Lluçmajor».

- Pere Vilar, «*capità en guarnició de la gent de Pollensa, reclús dins Ciutat*».
- Miquel Fullana, de 30 anys, «*fonch a Alcúdia après de Pollensa*».
- Jaume Fullana, de 30 anys, «*ha seguit los camps den Colom, fonch al camp de Pollensa contra lo rey*».
- Antoni Puigciuró, de 30 anys, «*molt desmandat y mal home, aportava los diners del sou a Pollensa*».

Mascarats

- Joan Binimelis, de 60 anys, «*ha seguit los camps del rey y es stat a Alcúdia après del siti de Pollensa*», amb els seus germans Miquel, de 70 anys i Bartomeu de 40 anys. Fou un dels testimonis de la causa.
- Bartomeu Parató, «*arribat a Alcúdia après la destrossa de Pollensa*».
- Jaume Llull, de 55 anys, «*un seu fill es stat reclús a Alcúdia après de la destrossa de Pollensa*». És mort.
- Salvador Servera, «*après de la destrossa de Pollensa vingué a Alcúdia*».

D'ambdós bàndols

- Jordi Sureda, «*après de la destrossa de Pollensa foch a Alcúdia a presentarse*».
- Pere Fuxà, de 35 anys, «*presenta's a Alcúdia après del siti de Pollensa*».
- Arnau Sitjas, «*anà a Pollensa y de allí ab un cavall fugí a Alcúdia*».
- Pere Binimelis, «*al principi molt affectat a la germ^a y elet y cinquantener, après de reduhí y fonch ab los qui s'alsaren en favor del rey [...] era dezener quant anavan a Pollensa*».
- Pere Frau, fill de Pere, «*al principi seguí los camps den Colom, après se reclogué en Alcúdia abans del siti y portá lo net den Crespi après de Pollensa*».

També hi hagué manacorins que sucumbiren a Alcúdia:

Agermanats morts

- Francesc Sansaloni, «*mort en lo camp de Alcúdia en favor den Colom*».
- Jaume Juan *Marçal*, «*sentenciat a Alcúdia, y son fill Jaume reclús y mort en ciutat*».
- El fill d'Esteva Ballester, «*ha tinguts tres fills mals, lo un li mataren en lo*

camp de Alcúdia en favor den Colom».

- Pere Llodrà *Barraca*, «*mort en lo camp de Alcúdia en favor den Colom*».

Mascarats morts

- Joanot Fullana, «*diuse que'l sen portaren al camp de Alcúdia per força indubitadament y leudemá fugí y aquella diada se alterá y mal feu de son prou fins que es mort*».

Després, el 3 de novembre de 1522, vindria la batalla de Son Fornari, a sa Marjal, entre sa Pobla i Muro, on els agermanats sucumbiren davant les forces imperials en un enfrontament saldat amb un miler de morts, entre els quals també se'n trobaven de manacorins:

Agermanats morts

- Berenguer Matamalas, «*mataren li un fill en lo camp de la Pobla en favor den Colom*».
- Nicolau Janer, teixidor de llana, «*hauí mort dos fills, lo un sentenciat per lo Sr. Visrey, l'altre es mort a la Pobla en favor den Colom*».
- Gabriel Gelabert fill de Gabriel, «*es mort en lo camp de la Pobla en lo camp den Colom contra'l rey*».
- Nadal Gelabert, «*mort a la batalla de la Pobla contra lo rey*».
- Jaume Truyol, «*li han mort un fil á la Pobla qui anava en favor den Colom*».
- Bartomeu Mesquida, «*mort á la Pobla en favor den Colom*».
- Miquel Ventayol, «*mort en lo camp de la Pobla en favor den Colom*».
- Guillem Llodrà *Cavaller*, «*es mort á la Pobla en favor den Colom*».
- Pere Riera *Melcior*, «*judicat y scorterat a la Pobla per esser stat mal*».
- Bernat Gelabert, «*mort a la Pobla en favor den Colom*».
- Joan Sans, «*mort en lo camp de la Pobla en favor den Colom*».
- Pere Ballester *Rigo*, «*desmandat y mort a la Pobla en favor den Colom*».
- Gabriel Rossell, «*mort al camp de la Pobla en favor den Colom*».
- Bartomeu Uguet, «*mort á la Pobla per la germania, te los bens seqüestrats*».

A més d'altres agermanats que en sortiren vius:

- Pere Ballester, «*es stat al camp de la Pobla en favor den Colom [...] li mataren un fill los qui vengueren de la ciutat a Manacor*».

- Joan Grimalt fill de Miquel, «fonch en lo camp de la Pobla en favor den Colom».
- Antoni Martí *de Fartàritx*, «nafrat a la Pobla en favor den Colom [...] may es ben gornit ni es bo a res».
- *Antoni Miquel, menor*, «es stat en los camps den Colom y nafrat a la Pobla en favor de aquest».
- Nicolau Piris, «fonch al camp de la Pobla en favor den Colom».
- Jaume Mas fill de Guillem *Jaumino*, «ha seguit los camps den Colom y ha pres son en favor de aquest y ha pres roba de mascarats».

Mascarats

- Salvador Domenge, teuler, «fonch trobat a la batalla de la Pobla, pero creuse le hi portaren per forsa que tostemp ha ben obrat».

Una desfeta repetida poc després al Rafal Garcés, prop d'Inca, amb el resultat de cinc-cents morts i una munió de presoners. En aquest desastre, igualment, hi hagué presència manacorina.⁷

Agermanats morts

- Sebastià Martí, «mort al Rafal Garcés en favor den Colom».
- Bartomeu Sureda fill de Jaume, «mort al Rafal Garcés, te los bens seqüestrats».
- Bartomeu Splugas, «mort al Rafal Garcés ab son fill, te los bens seqüestrats».

A més del fill de Pere Frau, que fou pres: «*han li mes un fill en galera per esser stat pres en lo rafal Garcés*».

A final d'any l'exèrcit comandat per Gurrea ja dominava tota l'illa de Mallorca, i seguidament s'inicià una forta repressió tant de caràcter personal, amb execucions, condemnes diverses, exilis, confiscació de béns, etc., com d'indole econòmica en forma de multes i composicions tant a les universitats foranes com als gremis, que no acabaria fins l'equador del segle.

A Binissalem foren ajusticiats els agermanats Jaume Riera *Melcior*, qui «fonch a matar en Ferrandell» (batlle reial de Felanitx), i Bartomeu Febrer, mentre altres deixaren la vida a diferents indrets de Mallorca com els mascarats Jau-

me Rossell, a qui «mataranlo a Artà perque era mascarats», i Joan Rossell «mort a servici del rey de colp de bombardà á Jesus», o el fill d'Esteve Ballester, agermanat, «reclús en la ciutat morí en una scaramussa devant Gesus». Al monestir de la Real moria esquarterat l'agermanat Bartomeu Melis.

Finalment, les operacions bèl·liques es tancaren quan, el set de març de 1523, l'exèrcit reial entrava a Ciutat, ja assotada per la pesta, de resultes de la qual moriren quaranta manacorins tot i que n'hi ha alguns més dels quals només consta que han mort dins Ciutat sense especificar la causa del decés, potser també imputable a la pesta.

Xamena (1978, 202) quantifica en total a l'illa de Mallorca 128 condemnats a mort, 25 executats sense procés i 37 forçats a galeres, i a 195 els confiscaren tots els seus béns. A més, els agermanats que «haguessin participat, assentit o consentit» en la revolta, havien de pagar una composició estimada en 197.400 lliures, bona part de les quals es destinaren a les indemnitzacions satisfetes als mascarats afectats per la Germania, entre els quals els 247 alcudiençs que rebren 31.425 lliures, l'exempció d'impostos i el títol de «Ciutat fidelíssima» per a la seva vila.

De resultes del conflicte la pagesia sofrí un sever empobriment, la qual cosa es reflectí en una caiguda demogràfica, a més d'una pèrdua de la influència política dels estaments menestrals i pagesos i l'inici d'un llarg període de gran conflictivitat, violència i l'extensió de l'epidèmia de pesta.

A Manacor, el total de la composició⁸ aplicada a la vila fou de 3.890 lliures, amb quantitats que oscil·laven entre les 5 i les 400 lliures. Entre els composats destaca per la seva quantia la imposada a Andreu Mesquida (400 lliures més 30 lliures a la seva dona). Creiem interessant incloure la descripció que en fan els interrogadors d'aquest notable personatge de la societat local:

[...] molt mal y pervers y may ha volgut anar al camp del rey y may s'es presentat, y un dia dix parlant ab un home que ell adheria á la bona part qui era la germ^a y dix que venia molt alegre perque havia vist una bella mostra de la germ^a (diuen alguns que aquestas paraulas las han ohidas á altri y no á ell), diuse també que fonch á matar en Jaume Amar á Petra; la muller molt de germ^a pijor que son marit, encare que los dos ajudavan y aculian mascarats y altres n'enjegaban; son quatre germans.⁹

Hug de Palou, lloctinent del virrei, el 2 de juliol de 1523 ordenava rebre el testimoni dels honors Antoni Nadal, batlle reial; Rafel Ballester, jurat; Antoni

⁷ Segons Xamena (1978, 201) 40 agermanats foren penjats a la plaça d'Inca i altres 70 passaren per la forca als afores de Binissalem.

⁸ *Composició*: multa proporcional a la culpa i els béns estimats de cadascun dels inculpats.

⁹ El pagament de les composicions, a liquidar al llarg de diverses anualitats, quedà establert en els següents terminis: 3 sous per lliura a l'acte (15%), 2 sous per lliura (10%) a l'abril següent i 5 sous per lliura el dia de Sant Pere dels anys 1524, 1525 i 1526 (25% cadascun, respectivament).

Nadal; Jaume Morey, i Joanot Peretó, interrogatori que es repetiria el 26 de febrer de l'any 1524 afegint-hi el testimoni del síndic clavari Tomàs Andreu i dels notables Pere Peretó, Francesc Ballester, Perot Andreu i Miquel Truyol.

Manacor, com es constata al quadre següent, tot i ser el poble amb la mitjana més alta de composats, fou la vila forana amb menor composició mitjana —menys de la meitat de la més taxada, Soller— per la qual cosa, tenint en compte que la multa s'aplicava en relació a la participació en els fets i, sobretot, sobre la solvència econòmica de l'agermanat, cal inferir que en aquells anys Manacor devia ser una de les viles més empobrides de l'illa.

<i>Terme</i>	<i>Població 1585</i>	<i>Composats</i>	<i>Mitjana Composats</i>	<i>Composició en lliures</i>	<i>Mitjana Composició</i>
Manacor i Sant Llorenç	5.060	188	27,0	3.890	20,7
Llucmajor	4.376	517	8,5	12.374	23,9
Muro i Llubí	4.144	163	25,4	3.889	23,9
Felanitx	4.199	187	22,5	4.535	24,3
Inca	6.801	285	23,9	7.104	24,9
Pollença	5.869	311	18,9	8.493	27,3
Sóller i Fornalutx	5.030	254	19,8	12.446	49,0
Alcúdia	4.283				

Font: Elaboració pròpia a partir de Vaquer (2000, 60-68) i altres fonts citades en el treball.

L'execució de les penes i les composicions, però, no aturaren les reivindicacions dels agermanats. Així, entre 1525 i 1550 sovintejaren els aldarulls i conspiracions que auguraven noves revoltes.

Al mateix temps, a Manacor, s'iniciaven els processos per executar els embargaments dels béns dels perdedors, entre els quals citam:

- L'any 1525 Arnau Sureda adquiria, pel preu de 547 lliures, la finca Mandra Albuaboja (Santa Cirga).¹⁰
- L'any 1527 es lliurava el Rafal de Conies, segrestat a Vador Riera,¹¹ a

10 Fuster (1966, 140-146). Als Estims de 1578, aquesta possessió estava titulada per Llorongo Sureda, juntament amb Mandia, Sa Gruta, Sa Marineta, es Coll den Ferragut i el Rafal Roig, valorades en conjunt en 13.500 lliures, totes elles sota alou reial.

11 Vador Riera figura al llistat transcrit per Quadrado amb un valor patrimonial de 500 lliures i la

Antoni Andreu per la quantitat de 120 lliures i 12 quarteres de forment. Poc després, el mateix Antoni Andreu, prevere, adquiria en subhasta 5 quarteres de blat del mateix condemnat pel preu de 50 lliures.

Serra (2000, 41) manté la transcendència del fet que algunes de les vídues dels agermanats es casaren amb supervivents de l'aixecament, la qual cosa confirma la teoria del paper fonamental de les dones en el manteniment i pervivència de la mentalitat revolucionària.¹²

Els primers dies de l'any 1531 els jurats del Regne denunciaven colles de bandejats que actuaven a la part forana. Entre aquell any i la dècada dels anys cinquanta es descriuen diversos episodis demostratius del clima conflictiu que es respirava arreu de Mallorca fomentat per les actuacions dels alçats —agermanats fugitius que campaven per muntanyes i altres contrades de difícil accés—, els quals sovint protagonitzaven enfrontaments entre bàndols a algunes viles.

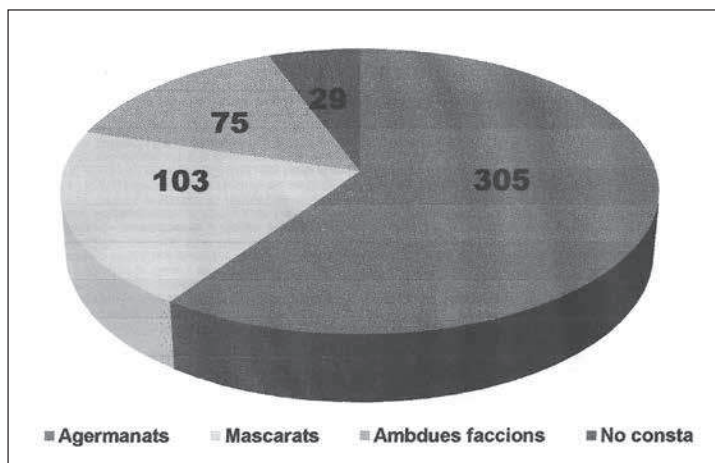
A tall d'exemple només inclourem alguns episodis citats per Serra (2000, 110-111) demostratius de les tensions del moment, com les bregues a sa Pobla amb tres morts (1540), o els quatre assassinats a Campanet (1541). L'any 1543 hi hagué enfrontaments a Manacor, Inca, Selva i Sóller.

Una estampa de Mallorca els anys que cloïen la dècada seria la d'una illa on els vagabunds i els bandejats recorrien els camins agrupats en colles de bandolers. Molts d'aquests escamots de marginats el 1548 es concentraren al puig de Randa en una mena de reunió de malfactors que Serra (2000, 113) qualifica de «concili de bandolers» al qual seguí un esclafit de la delinqüència que assotà els camps illencs amb greu perjudici de l'agricultura i de la ramaderia, com a preludi de l'extremadament conflictiu segle XVII.

Recapitulant tenim que el total de paisans nostres encausats, gairebé tots caps de família, fou de 512, dels quals 305 (60%) es consideraven agermanats, i altres 103 (20%) pertanyien al bàndol dels mascarats. Com a part de les dues faccions, depenent del moment, en trobam 75 (15%) i, finalment, dels altres 29 (5%) no en consta l'adscripció.

qualificació de «mal continuament y mes que no's pot dir, matador y reclús en ciutat y mort dins aquella de peste, té los bens sequestrats». Els seus béns foren confiscats, juntament amb els del líder dels agermanats, Mateu Armengol *Sarrià*, el set de maig de 1523.

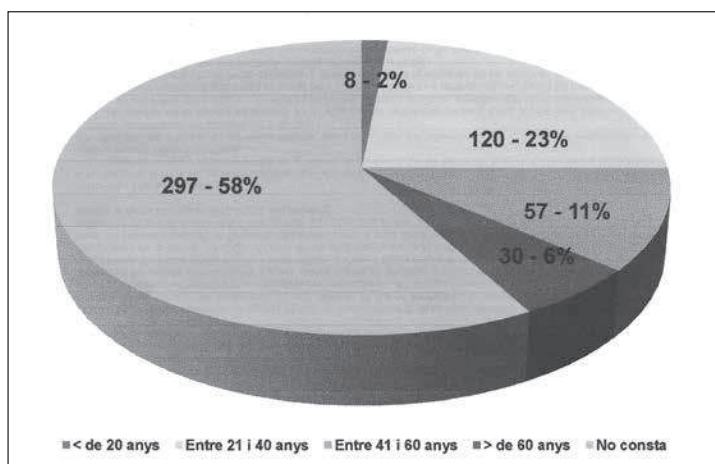
12 El mateix autor (2000, 39) cita el murer Jaume Moragues com a delator als lloctinents del governador, els manacorins Joan Andreu i Rafel Ballester, que alguns dels agermanats sobreviscuts a la desfeta i a la pesta planejaven un nou aixecament.

Distribució dels encausats manacorins.

Font: Elaboració pròpia a partir de la documentació indicada.

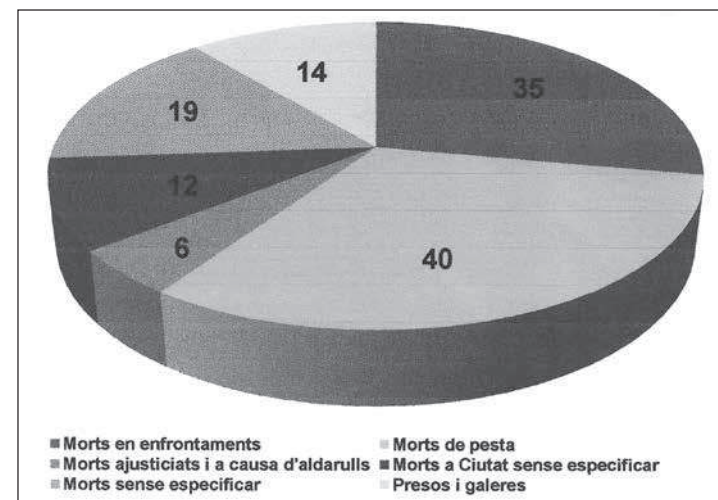
Quant a l'edat dels processats, 120 estaven en la flor de la vida, entre 21 i 40 anys, altres 57 sobrepassaven la quarantena sense arribar als seixanta, i 30 ja s'encaminaven a la senectut. Només 8 eren menors de vint anys, i quasi tres-cents queden sense clarificar a la font.

Edats dels processats.

Font: Elaboració pròpia a partir de la documentació indicada.

A l'hora de quantificar els manacorins morts en la revolta pensam que no cal diferenciar entre les faccions, per tant oferim les dades conjuntes dels paisans nostres víctimes d'aquells temps convulsos. Trenta-cinc deixaren la vida en els diferents enfrontaments, altres quaranta moriren de l'epidèmia pestífera que assolà Mallorca, mitja dotzena foren ajusticiats o víctimes dels aldarulls, catorze patiren presó o pena de galera, i trenta-un deixaren aquest món en circumstàncies no especificades, tant a Ciutat com a altres llocs.

Manacorins d'ambdues faccions morts o empresonats.

Font: Elaboració pròpia a partir de la documentació indicada.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- FUSTER FORTEZA, Gabriel (1966). *Historia de Manacor*. Palma: Imp. Fullana (Col·lecció Balèria).
Gran Enciclopèdia de Mallorca (1989). Palma.
 QUADRADO NIETO, Josep Maria (1924–1927). «Informacions judicials sobre'ls edictes a la Germania de la Ciutat e illa de Mallorca». *Bolleti de la Societat Arqueològica Lul·liana* (BSAL), diverses pàgines incloses dins els toms XX i XXI.
 ROSSELLÓ VAQUER, Ramon; VAQUER BENASSAR, Onofre (1991). *Història de Manacor. El segle XVI*. Manacor: Ajuntament de Manacor.
 SERRA I BARCELÓ, Jaume (2000). «El bandolerisme mallorquí post-agermanat». *Mayurqa*, número 26. Palma: UIB.
 VAQUER BENASSAR, Onofre (2000). «La repressió dels agermanats». *Mayurqa*, número 26. Palma: UIB.
 XAMENA FIAL, Pere (1978). *Història de Mallorca*. Palma: Moll.